

A közös jogkezelő szervezet által érvényesíthető szankciók köre, különös tekintettel a további jogsértéstől való eltiltás igényére

Tóth Péter Benjamin

(megjelent: Liber Amicorum – Studia Gy. Boytha dedicata, Ünnepi dolgozatok Boytha György tiszteletére, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Nemzetközi Magánjogi és Európai Gazdasági Jogi Tanszék, Budapest, 2004)

lezárás: 2004. szeptember 22.

1. Bevezetés

A közös jogkezelés a 21. században új kihívásokkal néz szembe: a művek felhasználási struktúrái változnak (elegendő e helyütt a hanglemezeladások visszaszorulásával párhuzamosan az internetes és a mobil kommunikáció előretörésére utalni); a felhasználói szervezetek mindinkább globális szereplők, és mind erősebb lobbitevékenységet fejtenek ki annak érdekében, hogy a felhasználási jogok egy helyről, minél alacsonyabb összegért megszerezhetőek legyenek. Az Európai Bizottság 2004 tavaszán hozott Közleményében¹ a közös jogkezelés szabályainak felülvizsgálatát irányozza elő, és a közös jogkezelők közötti árverseny igényére is mind erősebb közösségi utalások történnek.²

Ezzel párhuzamosan természetesen a tagok, külföldi társszervezetek, illetve a közvélemény oldaláról arra jelentkezik igény, hogy a közös jogkezelők csökkentsék kezelési költségeiket, a beszedett jogdíjak minél nagyobb hányadát kapják meg a képviselt jogosultak.³

Nyilvánvaló ezért, hogy a közös jogkezelés hatékonyságát folyamatosan növelni kell. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha az ilyen szervezetek jogérvényesítése előtt minden felesleges akadályt elhárítunk. Ebben a tanulmányban azt vizsgáljuk meg, hogy a közös jogkezelő szervezetek a jogdíjat nem fizető felhasználóktól a magyar jog alapján kizárólag az elmaradt díjazást követelhetik-e a bíróság előtt, vagy a szellemi tulajdon-védelem egyéb, a jogsértések visszaszorításában hatékony eszközeivel is élhetnek.

Boytha György, az ezredforduló szerzői jogának iskolateremtő alakja munkásságában gyakran foglalkozott kimerítően a közös jogkezelés témájával, ami azért is volt kézenfekvő számára, mert hosszú ideig az Artisjus – akkoriban még Szerzői Jogvédő Hivatal – vezetője volt, szellemisége ma is meghatározó e szervezet falain belül. Tanulmányait mindig áthatja humánus személyisége és a gyengébb fél – a szerzők – védelmét igénylő méltányossága. Remélem, hogy e tanulmányhoz választott téma, amely szintén az alkotó személyiség szolgálatában kíván állni, Boytha György laudációját méltón szolgálja.

A tanulmánynak apropót ad az, hogy a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről szóló EU-irányelv⁴ átültetése hamarosan megkezdődik, így a *de lege ferenda* következtetések a közeljövőben

¹ COM(2004) 261 final, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee – The Management of Copyright and Related Rights in the Internal Market (Bizottsági Közlemény a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – A szerzői és kapcsolódó jogok kezelése a belső piacon)

² ld. pl. COMP/C2/38.014 ügy, IFPI Simulcasting, 2002. okt. 8., OJ L107 (20.4.2003), p.58.

³ A már említett IFPI Simulcasting ügyben a Bizottság úgy vélte, hogy a kezelési költségek pontos mértékét a felhasználók számára a számlában elkülönítve kell láthatóvá tenni. Ezzel szemben véleményünk szerint a felhasználó egységes szolgáltatást vesz igénybe, amelynek csak összára bír számára jelentőséggel; a jogkezelést, mint szolgáltatást a közös jogkezelő az általa képviselt jogosultak irányába nyújtja, így a kezelési költséggel irányukban köteles elszámolni.

⁴ Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights

remélhetőleg *de lege lata* lesznek olvasandók.

2. Szerzői jogi szankciók

A jelenleg hatályos szerzői jogi törvény (1999. évi LXXVI. tv., a továbbiakban: Szt.) lényegét tekintve a korábbi szerzői jogi törvénnyel (1969. évi III. tv. 52.§) azonos módon szabályozza a szerzői és kapcsolódó jogok megsértésének következményeit.

Ennek a jogi megoldásnak a lényege a következő: az alkalmazható joghátrányok a törvényben elkülönült helyen találhatóak, s bármilyen jogsértés esetén a jogosult a „listában” felsorolt igények közül egyet vagy többet választhat – az adott jogsértés jellege, illetve a szerzőre gyakorolt hatása alapján.⁵

Ez a szabályozás nem egyedülálló a magyar jogalkotásban: „archetípusa” a Ptk. személyiségi jogi rendelkezéseiben található⁶, a Ptk elfogadását követő évtizedekben pedig erre építette rá szabályozását a régi Szt-n túl

- szabadalmi törvényünk,⁷
- védjegy törvényünk,⁸
- ipari minta szabályozásunk⁹ is.

Szó sincs azonban arról, hogy ez a megoldás csak a tervgazdaság körülményei között lett volna működőképes: a szellemi alkotások jogának területén a rendszerváltást követő jogszabályalkotás során is ugyanez a jogtechnikai megoldás került alkalmazásra az új Szt-n túl az új

- szabadalmi törvényben¹⁰
- védjegyekről és földrajzi árujelzőkről szóló törvényben,¹¹
- használati minta törvényben,¹²
- a mikroelektronikai félvezető termékek topográfiajának oltalmáról szóló törvényben,¹³
- a formatervezési minta törvényben.¹⁴

A versenyjogi szabályozás (amely gazdasági érdekek, és nem „elvont” személyiségi igények védelmére született) szintén ezt, a Ptk. 84.§-án alapuló szankciórendszert alkalmazta/alkalmazza az 1990-es¹⁵, majd az 1996-os¹⁶ verseny törvény (Tpv.) rendelkezéseiben egyaránt.

⁵ Ebben a tekintetben két első szerzői jogi törvényünk, az 1884. évi XVI. tcz. és az 1921. évi LIV. törvény is azonos elvet követ. Az alapvető eltérés, hogy e két korai törvény együtt tartalmazta a jogsértések büntetőjogi és polgári jogi következményeit, azaz a pénzbüntetésekre, illetve a kártérítésre („jóvátételre”) vonatkozó szabályokat.

⁶ 1959. évi IV. törvény, 84.§

⁷ 1969. évi II. törvény, 26.§ (2)

⁸ 1969. évi IX. törvény, 13.§ (2)

⁹ 1978. évi 28. tvr., 11.§ (2) „A mintaoltalom jogosultja a jogsértővel szemben a Ptk. 84. § (1) bekezdésében meghatározott polgári jogi igényeket támaszthatja.”

¹⁰ 1995. évi XXXIII. tv.35.§ (2)

¹¹ 1997. évi XI. törvény, védjegyek tekintetében: 27.§ (2); földrajzi árujelzők tekintetében: 110.§ (3)

¹² 1991. évi XXXVIII. törvény, 19.§ (2) – „A mintaoltalom jogosultja a bitorlóval szemben azokat a polgári jogi igényeket támaszthatja, amelyeket a szabadalmi törvény értelmében a szabadalmas érvényesíthet a bitorlóval szemben.”

¹³ 1991. évi XXXIX. törvény 10.§ (2) „Az oltalom jogosultja a bitorlóval szemben azokat a polgári jogi igényeket támaszthatja, amelyeket a szabadalmi törvény értelmében a szabadalmas érvényesíthet a bitorlóval szemben.”

¹⁴ 2001. évi XLVIII. törvény, 23.§ (2) „A mintaoltalom jogosultja a bitorlóval szemben azokat a polgári jogi igényeket támaszthatja, amelyeket a szabadalmi törvény értelmében a szabadalmas érvényesíthet a bitorlóval szemben.”

¹⁵ 1990. évi LXXXVI. törvény a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról, 29.§ (1)

¹⁶ 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról, 86.§ (2)

Azon túlmenően tehát, hogy a Ptk. személyiségi jogi rendelkezéseinek szabályozása lényegében változatlan maradt, ez a jogtechnikai megoldás a rokon jogterületeken is széles körben alkalmazásra kerül. Úgy tűnik tehát, a nem-dologi, abszolút szerkezetű jogviszonyok megsértése esetén ez a módszer megfelelően alkalmazható, mivel meglehetősen összetett, bonyolult helyzetek kezelésére bizonyul működőképesnek.

E jogi konstrukció vizsgálatakor nemcsak más magyar jogterületeket érdemes azonban megvizsgálni, hanem a külföldi szerzői jogi rendelkezéseket is. Néhány neves szerzői jogi rendszert szűrőpróbaszerűen megvizsgálva látható, hogy például

- az ír szerzői és kapcsolódó jogi törvény,¹⁷
- a holland szerzői jogi törvény,¹⁸
- a német szerzői jogi törvény,¹⁹
- az USA szerzői jogi törvény,²⁰
- az olasz szerzői és kapcsolódó jogi törvény²¹

egyaránt önállóan, külön fejezetben tárgyalja a szerzői és kapcsolódó jogok megsértésének következményeit.

Ez a megoldás nemcsak nemzetközi elterjedtsége okán tűnik kézenfekvő megoldásnak; a jogsértések következményeit nemzetközi szinten taglaló, 1993-as GATT TRIPs Megállapodás²² is ilyen megoldást sugall azzal, hogy összefoglaltan rendelkezik a szellemi tulajdonjogok szankcióiról.²³ Ennek a szabályozásnak az előnye, hogy az anyagi jogokra vonatkozó összetett szabályozás mellett nem kell feleslegesen ismételni az alkalmazható szankciók körét. A törvény először részletesen leírja azokat a feltételeket, amelyek alapján egy cselekmény jogsértőnek minősíthető, és a jogosult által érvényesíthető szankciók külön találhatók.

Mindezt a magyar szerzői jogra (is) vonatkoztatva: a jogkövetkezményeket kizárólag a 94-97. §-ánál szabályozza a törvény, máshol nem találhatunk szankciókat.

Ez alól egyetlen kivétel van: az Szjt. a kompenzációs díjigényeknél, illetve a nyilvános előadásoknál speciális igényként határozza meg az elmaradó, illetve helytelen felhasználói adatszolgáltatás következményeként a jogdíjjal (legfeljebb) azonos mértékű *költségátalány* intézményét.²⁴ Ezt a jogkövetkezményt azért itt helyezte el a jogalkotó, mert nem vonatkozik minden felhasználási módra, ezért attól tarthatott, hogy a jogalkalmazásban nehézségekhez vezetne a rendszertanilag pontos elhelyezés. Ennek ellenére a dogmatikai tisztaság érdekében helyesebb lett volna a többi jogkövetkezmény között helyet találni ennek a szankciónak. Hozzátesszük azt is, hogy a helytelen adatszolgáltatás a közös jogkezelés más területein is hatékonyságromboló, költségnövelő hatású, így erre a jogsértésre egy általános közös jogkezelési költségátalány meghatározása lenne kívánatos (ld. 4.3).²⁵

¹⁷ 2000. évi 28. sz. törvény, II. rész 9-11. fejezet, http://www.ucc.ie/ucc/depts/law/irlii/statutes/2000_28.htm (hozzáférés: 2004. augusztus 16.)

¹⁸ 1912. II. fejezet <http://www.ivir.nl/legislation/nl/copyrightact.html> (hozzáférés: 2004. augusztus 16.)

¹⁹ 1965. 4. rész II. fejezet <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/UrhG.htm> (hozzáférés: 2004. augusztus 16.)

²⁰ US Code Title 17, 5. fejezet: Szerzői jogsértés és jogkövetkezmények, <http://www4.law.cornell.edu/uscode/17/index.html> (hozzáférés: 2004. augusztus 16.)

²¹ Legge 22 aprile 1941 n. 633 III. rész I. fejezet

²² 1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről; 1. C) Melléklet: Megállapodás a Szellemi Tulajdonjogok Kereskedelmi Vonatkozásairól

²³ TRIPs Megállapodás, III. rész, ld. különösen 45-48. cikkek

²⁴ Szjt. 22.§ (2), 25.§ (6)

²⁵ Az 1999. évi szerzői jogi törvény eltörölte a bírság intézményét, amely a magánjogi viszony egyfajta közjogi szankciójának volt tekinthető. Az így „üresen maradt” helyet a szankciós jellegű költségátalány vehetné át, amely immár nem az állam javára való fizetési kötelezettségként, hanem átalány-kártérítésként igazodna a jogviszony jellegéhez. Mivel jelenleg a közös jogkezelés körében csak az említett két helyen teszi lehetővé e

3. A vagyoni jogok megsértésének következményei és a közös jogkezelő igényérvényesítése

A magyar szerzői jog „klasszikus” tankönyve szerint az objektív szankciók [Szjt. 94.§ (1)] jellegükből adódóan „elsősorban a személyhez fűződő jogosultságok oltalmára hivatottak, de jelentős szerepük van a szerző vagyoni jellegű jogosultságainak védelmében is.”²⁶

Ezt a kijelentést a következők szerint pontosítanánk:

- Egyes szankciók *inkább alkalmasak* személyhez fűződő jogi sérelmek orvoslására. Ilyen például a jogsértés megtörténte bírósági megállapításának igénye, amely a bíróság előtt elsősorban „abban a ritka helyzetben fordul elő, amikor a szerző valamely személyhez fűződő jogát érte egyszeri sérelem, anélkül, hogy egy szűk körön kívül ismertté vált volna, és sem a szerzőnek nem okozott károsodást, sem a jogsértőnél gazdagodást”.²⁷ [Valójában azonban ezzel a megállapítással sem érthetünk teljesen egyet, mert 1.) a törvény ezt az igényt olyan kapcsolódó jogoknál is alkalmazandónak tartja, ahol egyáltalán nincs személyhez fűződő jogi igény; 2.) a magyar szerzői jog a mai napig a személyhez fűződő és vagyoni jogok egységének alapján áll; ez az elkülönítés tehát mesterséges, 3.) a szerző a vagyoni jogok gyakorlása közben nemcsak vagyoni érdekeit, hanem személyes vonatkozásokat is figyelembe vehet, 4.) ez az igény a gyakorlati életben kiválóan alkalmasnak mutatkozik mindkét terület védelmére.]
- Más szankciónak pedig *főleg* a vagyoni jogok megsértése esetén van jelentősége. Egyértelműen ilyen pl. a jogsértésben részt vevő személyekről, üzleti kapcsolatokról való adatszolgáltatási kötelezettség vagy a jogsértő felhasználással elért gazdagodás megtérítésének igénye.

Anélkül hogy e tanulmányt jogesetelemzéssé változtatnánk, álljon itt a Legfelsőbb Bíróság egy nyilvánosságra nem hozott eseti döntése²⁸, amely a közös jogkezelő igényérvényesítési jogáról tartalmaz rendelkezéseket. Az esetet – a hosszú hivatkozási szám elkerülése végett – nevezzük *Artisjus-MSAT ügynek*.

Az ügy egyszerű tényállása alapján egy televíziós műsorszolgáltató szervezet nem fizette meg az Artisjusnak az ún. kisjogos zenei és irodalmi művek sugárzásáért járó jogdíjat. A közös jogkezelő az egyébként járó díjazás mellett kérte a bíróságtól a jogsértés megállapítását, a jogsértés abbahagyására kötelezést, valamint a további jogsértéstől való eltiltást is. A Legfelsőbb Bíróság végső ítéletében a szerzői jogdíj iránti igényt alaposnak találta, a többi igény tekintetében azonban kimondta: „Tévedett (...) az elsőfokú bíróság akkor, amikor a szerzők személyhez fűződő jogai megsértése esetére alkalmazható objektív szankciókat a felperes perindítási jogosultsága hiánya ellenére alkalmazhatónak találta.”

Véleményünk szerint ez az ítélet helytelen értelmezését adja az Szjt. szankciórendszerének.

Az ítéletről el kell mondani, hogy az még az 1969-es Szjt. alapján áll, de ugyanakkor az új törvény ebből a szempontból nem különbözik régítől. A szankciók felsorolásának²⁹ bevezető sora mindkét esetben: „A szerző jogainak megsértése esetén - az eset körülményei szerint - a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:” A két jogszabály abban is szó szerint megegyezik, ahogyan a szomszédos (valamint '99 előtt a rokon-, 2002 után a kapcsolódó) jogok megsértésére kiterjeszti ezeket a szankciókat: „Az 52-53.§ rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni a XI-XII. fejezet szabályainak

megoldás alkalmazását a törvény, a közös jogkezelők egyéb jogdíjközleményeiben jelenleg nem alkalmazható a jogdíjjal azonos mértékű költségátalány intézménye. A szankciókat teljeskörűen tartalmazza az Szjt.

²⁶ Lontai Endre: Szellemi alkotások joga, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2001, 94.p.

²⁷ CompLex DVD Jogtár: Kommentár az 1999. évi LXXVI. törvényhez, a 94.§-hoz fűzött magyarázat

²⁸ LB Pf. IV. 25.653/1999/6., dátum: 2002. január 9.

²⁹ Régi Szjt. 52.§ (1); új Szjt. 94.§ (1)

*megsértése esetén is.*³⁰ – illetve: „A 94-97. §-ok rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell a XI. és a XI/A. fejezet szabályainak megsértése esetén (...) is. (...)”³¹

Az ezt „kiegészítő” szabályok terén azonban új szabályok találhatók a '99-es Szjt.-ben. Ezek az új szabályok teszik világossá, hogy minden szerzői jogosult egyaránt élhet e szankciókkal. (Részletesen erről ld. a 3.3. pontot.)

Valójában azonban ezek a rendelkezések sem „újak”, hanem csak hiánypótló jellegűek, hiszen a felhasználók, jogutódok, közös jogkezelő szervezetek korábban is felléptek a szerzői jogok megsértése esetén. Sajnálatos, hogy az Szjt. miniszteri indokolása erre a tényre nem tér ki, az indokolás szövegéből csak úgy lehet erre következtetni, hogy az *hallgat* e módosításokról – márpedig ha ezek érdemi újdonságot jelentenének, részletesebb indokolás követné őket.

Visszatérve a LB ítéletéhez: a bíróság következtetése valószínűleg az új Szjt. alapján is azonos lenne, mivel a fenti jogszabály-módosulások pusztán az élő bírói gyakorlatot emelték törvény szintjére. Az új Szjt. szerint is született már a témában bírói gyakorlat, de Legfelsőbb Bírósági állásfoglalás nincs. Az Artisjus-OTP ügyben hozott elsőfokú ítélet³² (Fővárosi Bíróság) az új törvényi helyzetben megerősítette az említett LB-döntést, az ezen ügyben született másodfokú döntés³³ viszont már helyt adott a közös jogkezelő „további jogsértéstől való eltiltási” igényének.

A pillanatnyi helyzetben tehát úgy tűnik, e kérdés körül megtorpant a bírói gyakorlat, és még nem látszik tisztán, melyik irányban fog továbbhaladni.

Álláspontunk szerint az Artisjus-MSAT ítélet jogerős döntésével szemben több okból sem állítható az, hogy az Szjt. 94.§ (1) szerinti szankciólista csak a szerzők igényérvényesítésére, még kevésbé, hogy csak a személyhez fűződő jogok érvényesítésére vonatkozik. Ennek okai a következők:

3.1. Objektív szankciók a vagyoni jogok megsértésénél

Bár az Szjt. 94.§ (1) bekezdése szerint „a szerző” élhet a felsorolt igényekkel, és bár ez a felsorolás a polgári jog személyiségi jogi szankcióban gyökerezik, a szellemi alkotások jogának területén sok példa található arra, hogy ezek az igények kifejezetten vagyoni jogok megsértésének következményeként kerülnek alkalmazásra.

Ezen állításunk alátámasztásához nem kell messzire menni: maga a szerzői jogi törvény is a 94.§ (1) szankciórendszerét rendeli alkalmazni

- az előadóművészek,
- a hangfelvétel-előállítók,
- a rádió- és televíziószervezetek,
- a filmelőállítók,
- az adatbázis-előállítók

jogainak megsértése esetén. A törvény ezt a kapcsolódást a következő szöveggel hozza létre: „...a XI. és a XI/A. fejezet szabályainak megsértése esetén...”³⁴, ami teljesen egyértelművé teszi, hogy ezen igények a vagyoni jogok megsértése esetén is alkalmazhatók. (Az említett két fejezet szabályai ugyanis elsősorban vagyoni jogokat szabályoznak, és csak a szerzők jogaihoz képest lényegesen kisebb mértékben rendelkeznek személyhez fűződő jogokról.)

Itt kiemelő, hogy a szerzők és előadóművészek kivételével a többi jogosult nem is rendelkezik

³⁰ Régi Szjt. 54.§

³¹ Új Szjt. 99.§

³² 2.G.75.990/2001/8.sz.

³³ 2.Pf.20.156/2003/5.sz.

³⁴ Szjt. 99.§

személyhez fűződő jogokkal,³⁵ így ha a 94.§ igényei csak személyhez fűződő jogi jogsértések esetén lennének alkalmazandók, akkor

- az Szt. 99.§ értelmét vesztené;
- a kapcsolódó jogi jogosultak nem tudnák érvényesíteni jogaikat.

Korábban említettük, hogy a versenyjog is ezt a szankciórendszert alkalmazza, illetve hogy milyen iparjogvédelmi területeken kerül még alkalmazásra az Szt.-hez hasonló szankciórendszer:

- a szabadalmi törvényben
- a védjegyekről és földrajzi árujelzőkről szóló törvényben,
- a használati minta törvényben,
- a mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalmáról szóló törvényben,
- a formatervezési minta törvényben.

(A már említett TRIPs egyezmény és EU Jogérvényesítési irányelv egyaránt közös szankciókat fogalmaz meg a „szellemi tulajdonjogok”, azaz magyar terminológia szerint a szerzői jog és iparjogvédelem területén.)

A következő következtetések vonhatók le mindebből:

a.)

A szankciórendszer ugyan a személyiségi jogok megsértésének következményeiből származik, de ez pusztán a dogmatikai „származást” mutatja számunkra.³⁶ A magyar jog rendszerében a mai napig uralkodónak tekinthető irodalmi és jogalkotói felfogás szerint a „szellemi alkotások joga” nem a tulajdon, hanem a személyiség védelméből deriválható. (A jogterület természetesen rengeteg sajátosságot mutat mindkét említett területtel szemben, így fordulhat elő, hogy más jogrendszerek a tulajdonvédelem alatt rendezik ezeket a jogviszonyokat.)

A szankciórendszer elemei abból adódnak, hogy szellemi javakkal kapcsolatos abszolút szerkezetű, de a dologi tulajdonjogtól eltérő jogokról van szó. Ezen belül a szerzői jogban a tipikus esetben a személyhez fűződő jogokkal is összefüggő vagyoni jogok érvényesítése történik meg egyedi vagy közös jogkezelés útján. Ez az összefüggés nem azt jelenti, hogy a közös jogkezelő egyesület személyhez fűződő jogokat érvényesít, csak azt, hogy a vagyoni jogok keletkezésükben összefüggnek a személyhez fűződő jogokkal.

b.)

A jogalkotó ezeket a szankciókat egyértelműen tisztán vagyoni jogok megsértése esetén is alkalmazni rendeli:

- Még a Ptk. személyiségi jogi rendelkezéseinek megsértésekor is előállhatnak kifejezetten vagyoni jellegű igények (például a név, képmás engedély nélküli merchandising típusú hasznosítása esetén). A Ptk. 84.§-ának szankciói ilyenkor is érvényesülnek.
- A versenyjog esetében eleve értelmetlen lenne személyhez fűződő jogokról beszélni, mégis lényegében azonos szankciórendszer kerül alkalmazásra.
- A védjegyjog, különösen a földrajzi árujelzők joga területén az alkotásjellegnek csírái sem fedezhetők fel, így alkotói személyhez fűződő jogokról szintén eleve értelmetlen lenne

³⁵ Némi vitát legfeljebb az okozhatja, hogy a szerzők és előadóművészek „személyhez fűződő jogként” rendelkeznek névjoggal, és a hangfelvétel-előállítók, valamint a rádió- és televíziós szervezetek javára is ad névjogot a törvény. Ennek ellenére az utóbbi két csoportnak ez a jogosultsága sem tekinthető „személyhez fűződő jognak” – ebben a törvény szóhasználata is következetes [ld. Szt. 75.§ (1) 79.§, 81.§]. A különbség oka, hogy a szerzőn-előadóművészen kívüli jogosultak esetén a teljesítménynek személyiségi összetevője nincs.

³⁶ Ennek szép megfogalmazását adja Faludi Gábor: „Ezek az igények, valamint a szerző személyhez fűződő jogának megsértése miatt fennálló kártérítési igény [94.§ (2) bek.] a Ptk. 84.§ szerzői jogi 'leképezése'. Mindez tételes jogi összefüggéssel igazolja, hogy a szerzői jog a személyhez fűződő jogokban gyökeredzik, és a vagyoni jogok is ide vezethetők vissza.” Faludi Gábor: A szerzői jog megsértésének következményei, in: „A szerzői jogi törvény magyarázata”, szerk.: Gyertyánfy Péter, KJK-Kerszöv, Budapest, 2000, 427.p

beszélni. Az 1997. évi XI. törvény nem is tesz említést ilyen jogokról, mégis az említett szankciórendszer alkalmazza.

- Az iparjogvédelem többi területén is egyértelműen túlsúlyban vannak a vagyoni jogok a személyhez fűződő jogokkal szemben, szintén e jogkövetkezmény-struktúra változatlan alkalmazása mellett.

Tehát véleményünk szerint téves az a következtetés, hogy az Szjt. 94.§ (1) bekezdésének szankciói csak a szerzői személyhez fűződő jogok megsértése esetén lennének alkalmazhatók. Ez a következtetés több jogterületen eleve értelmezhetetlen lenne, másutt pedig a jogérvényesítést lehetetlenítené el.

Megjegyezzük azt is, hogy a törvény szövegében semmi nem utal arra, hogy ezek a szankciók kizárólag személyhez fűződő jogok megsértése esetén lennének alkalmazhatók. „A szerző a 94.§ (1) bekezdés bevezető szövegrésze alapján a felsorolt igények közül egyet vagy többet választhat az eset körülményei szerint. A jogsértés állhat a szerző személyhez fűződő jogai (10-13.§) és/vagy vagyoni jogai [16.§ (1)-(6) bek.] megsértésében.”³⁷

3.2. A Legfelsőbb Bíróság eseti döntésének viszonya a hosszú távú bírói gyakorlathoz

Az Artisjus-MSAT ügyben hozott ítélet véleményünk szerint szemben áll az általános, hosszú távú bírói gyakorlattal.

Első pillantásra talán megdöbbenő ez a kijelentés, hiszen a Legfelsőbb Bíróság eseti döntéseit inkább a bírói gyakorlat *alátámasztására* szokták hivatkozni. Igaz ugyan, hogy az eseti döntések nem bírnak kötelező erővel az alsóbb bíróságokra, de az ilyen határozatok nagy tiszteletnek örvendenek a bírók között.

Mégis: a fentiek alapján úgy gondoljuk, ez az ítélet letér az országos bírói gyakorlat által „kitaposott ösvényről”, hiszen szerzői és kapcsolódó vagyoni jogok érvényesítésére indított ügyek tömegében alkalmazzák bíróságok a 94.§ szankcióit.

Mindenesetre – ha nem is gyakori – előfordul, hogy a Legfelsőbb Bíróság ítélete nem a hatályos bírói gyakorlatot foglalja össze, hanem eltér tőle, és így a későbbi bírósági gyakorlatra sincsen hatással. A BH 1998/232. számon nyilvánosságra hozott jogesetben egy konkrét ügy tekintetében a Legfelsőbb Bíróság megállapította egy korábbi LB eseti döntésről, hogy az a bírói gyakorlatot nem tükrözi, a határozat szövegezése szerint: „...az *elsőfokú bíróság által hivatkozott LB eseti döntés ténylegesen a bírósági gyakorlatban nem kapott helyt*, egyébként az eseti döntések az alsóbb bíróságokra nem bírnak kötelező erővel.”^{38 39}

Úgy véljük, hogy ebben az esetben is erről van szó: egy olyan eseti döntésről, amely a korábban, töretlenül alakuló bírói gyakorlattal (sőt, véleményünk szerint a jogszabállyal is) szembeáll.⁴⁰

3.3. A közös jogkezelő szervezet, mint a „szerzői jog más jogosultja”

³⁷ Faludi Gábor: A szerzői jog megsértésének következményei, in: „A szerzői jogi törvény magyarázata”, szerk.: Gyertyánfy Péter, KJK-Kerszöv, Budapest, 2000, 428.p.

³⁸ A bírói „precedensjog” általános kérdéseiről részletesen ld.: Pokol Béla: Jogelmélet és joggyakorlat, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000, III. fejezet

³⁹ Íme, egy szép példa az „ördögi kör” megjelenésére a jogban: vajon a LB-nek akkor volt igaza, amikor az első eseti döntését hozta, vagy pedig akkor, amikor később erről az eseti döntésről mondott véleményt...?

⁴⁰ Amennyiben az új törvény alapján kialakuló bírósági gyakorlat egysége veszélybe kerül, az 1997. évi LXVI. törvény (Bsz.) III. fejezete alapján elvi határozat vagy jogegységi döntés lenne szükséges.

Az Sztj. 94.§ (1) szankcióit nemcsak a szerző igényelheti, hanem minden szerzői jogosult. A közös jogkezelő szervezet a „szerzői jog más jogosultja”.

Az Sztj. 94.§ (1) bekezdésének szövegezése szerint: „A szerző jogainak megsértése esetén - az eset körülményei szerint - a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:...” (kiemelés tőlem - TPB)

Ezt a rendelkezést – mint korábban röviden említettük – számos további egészíti rendszerré. Az alábbi szabályok teszik lehetővé azt, hogy ne csak a szerző, hanem minden jogosult élhessen ezen igényekkel:

- az Sztj. 99.§-a alapján az előadóművészek, hangfelvétel-előállítók, rádió- és televíziószervezetek, filmelőállítók, valamint sui generis oltalomban részesülő adatbázisok előállítói (*kapcsolódó jogi jogosultak*) védelmét szolgáló szabályok megsértése esetén a szerzői szankciórendszer megfelelően alkalmazandó;
- az Sztj. 15.§-a rendezi, hogy a *felhasználó* a személyhez fűződő jogok megsértésekor milyen esetben léphet fel közvetlenül a jogsértő ellen;
- az Sztj. 98.§-a mondja ki, hogy a kizárólagos vagy nem-kizárólagos *felhasználási engedélyt megszerző személy* milyen módon kérheti ezeket az intézkedéseket – a szerző helyett – a vagyoni jogok megsértése esetén;
- az Sztj. 106.§ pedig a szerző *jogutódja*, valamint a „*szerzői jog más jogosultja*” részére teszi elérhetővé e szankciókat. („Ahol e törvény szerzőt említ, azon megfelelően érteni kell a (...) szerzői jog más jogosultját is.” – azaz a 94.§-ban található igényekkel nemcsak a szerző, hanem a „*szerzői jog más jogosultja*” is élhet.)

A szétszórta szabályozást egységes felsorolásba foglalva látható, hogy a következő csoportok igényelhetik szerzői/kapcsolódó jogaik megsértése esetén a 94.§ (1) a) szankcióit:

- szerzők [ld. Sztj. 94.§ (1) a)]
- szerzői jogutódok [ld. Sztj. 106.§ (1)]
- kizárólagos vagy nem kizárólagos felhasználási jogot szerzett felhasználók [ld. Sztj. 15.§ és 98.§]
- a „szerzői jog más jogosultjai” [ld. Sztj. 106.§ (1)]
- kapcsolódó jogi jogosultak [ld. Sztj. 99.§]
- előadóművészi jogutódok [ld. Sztj. 106.§ (8) és (1)]
- az „előadóművészi jog más jogosultjai” [ld. Sztj. 106.§ (8) és (1)].

E felsorolásból azonban néhány fontos jogosulti kör kimaradt!⁴¹

A szerzői jogi törvény ugyanis egy meglehetősen nehézkes megoldást választott azzal, hogy alanyi oldalról közelíti meg az igényérvényesítési lehetőséget (azaz taxatívén leírja, hogy pontosan kik azok a jogosultak, akik a felsorolt igényekkel élhetnek). Így a hiányos jogszabályi utalások miatt „kimaradt” a törvényből

- a *jogutódok* igényérvényesítési lehetősége a következő jogosulti csoportoknál:

- a) hangfelvétel-előállító,
- b) rádió- és televíziószervezet,
- c) filmelőállító és
- d) jelentős ráfordítással létrejött adatbázis előállítója.

- a következő jogosulti csoportoktól *felhasználási jogot szerzett személyek*:

- a) előadóművész,
- b) hangfelvétel-előállító,
- c) rádió- és televíziószervezet,
- d) filmelőállító és

⁴¹ A szerzői és előadóművészi közös jogkezelő szervezetek sem olvashatók a fenti listán, de – mint az alábbiakban látni fogjuk – ezek „más jogosultként” mégis megtalálhatók.

e) jelentős ráfordítással létrejött adatbázis előállítója.

- és a következők:

- a) hangfelvétel-előállítói jog „más jogosultja”,
- b) rádió- és televíziószerkezeti jog „más jogosultja”,
- c) filmelőállítói jog „más jogosultja” és
- d) jelentős ráfordítással létrejött adatbázis előállítói jog „más jogosultja”.

Ennek az az oka, hogy az Sztj. egyszerűen nem teremti meg az összeköttetést ezen jogosultak és a 94-97.§-okba foglalt szankciórendszer között. Ha a szerzőknél, előadóművészeknél kifejezett utalást tartalmaz arra a törvény, hogy az egyes „al-jogosultak” is érvényesíthetik ezeket az igényeket, akkor hasonlóképpen kellett volna eljárni a többi jogosulti csoportnál is. (Természetesen ezeket a lyukakat a bírói gyakorlat betöltheti, de a jobbiztonság miatt feltétlenül érdemes lenne módosítani az Sztj.-t ebben a vonatkozásban, ld. 4.2. pont.)

Megjegyzendő, hogy sem a TRIPs, sem a már említett külföldi szerzői jogi törvények nem a magyar jogszabályban alkalmazott taxatív „alanyi megközelítést” alkalmazzák az igényérvényesítési jogosultság meghatározásakor:

- a TRIPs Egyezmény igényjogosultként „a jogtulajdonos” kifejezést alkalmazza;⁴²
- szintén a „jogtulajdonos” érvényesítheti a felsorolt igényeket az ír szerzői jogi törvényben,⁴³ valamint az USA törvényében;⁴⁴
- a holland Sztj. a „szerzőről vagy jogutódjáról” szól;⁴⁵
- a „jogaiban sértett fél” kifejezést alkalmazza a német törvény;⁴⁶
- hasonló megoldást alkalmaz az olasz törvény is.⁴⁷

Az ilyen általános megközelítés – azon túl, hogy teljesebben fedi le a teljes jogosulti spektrumot – a jogalkalmazók számára is világosabb lehet.

Most pedig érdemes rátérni arra, hogy a közös jogkezelő szervezet melyik fenti kategóriába illik bele, egyáltalán: a szerzői jogi törvényünk jelenlegi formájában megadja-e a jogot, hogy a 94-97.§ szankciórendszerével élhessenek ezek az egységek?

Véleményünk szerint a közös jogkezelő szervezet a szerzői jog más jogosultjának minősül.

Ezt támasztja alá az Sztj. 92.§ (1) bekezdése, amikor jogi fikciót alkalmazva kimondja: a közös jogkezelő szervezet „a közös jogkezelés körébe tartozó igényeket bíróság előtt saját nevében, saját igényeként érvényesíti.” A „szerzői jog más jogosultja”, illetve „előadóművészi jog más jogosultja” kifejezés ugyanis véleményünk szerint a saját igényként jogot érvényesítő, de az eredeti jogosulttól eltérő személyeket jelenti, azaz a következő két csoportot:

- a vagyoni jogokat átruházás útján megszerző személyt;⁴⁸
- a közös jogkezelő szervezetet.

⁴² Id. pl. 45. és 47. cikk

⁴³ Ír Sztj. 127 cikk (1) „A művön fennálló szerzői jog megsértése ellen a szerzői jog tulajdonosa léphet fel.”

⁴⁴ USA Sztj. § 501 b) „E törvény alatt biztosított kizárólagos jog tulajdonosa jogosult fellépni az adott jog megsértése esetén...”

⁴⁵ Holland Sztj. 27a. cikk „...a szerző vagy jogutódja kérheti a bíróságot, hogy a szerzői jogot megsértő személlyel szemben...”

⁴⁶ Német Sztj. 97.§ (1) „as against any person who infringes a copyright or any other right protected by this Law, the injured party may bring an action”

⁴⁷ Olasz Sztj. 156. cikk (1): „Aki joggal állítja az őt ezen törvény alapján megillető vagyoni felhasználási jog megsértését...”

⁴⁸ Mivel a vagyoni jogok átruházása speciális jogutódlásnak minősül, így elképzelhető volna olyan álláspont is, amely szerint a vagyoni jogokat átruházás útján megszerző személyre az Sztj. a „jogutód” fogalmat alkalmazza. Mivel azonban az Sztj. 106.§ további bekezdései a jogutód kifejezést egyértelműen csak a generális jogutódlás, az öröklés esetén alkalmazzák, úgy véljük, hogy az átruházás útján vagyoni jogot szerző személyek a „más jogosult” fogalmi körébe sorolhatók.

Ezt az értelmezést támasztja alá az új törvény jogirodalmi magyarázata is. A CompLex Jogtár kommentárja szerint „A közös jogkezelés körébe tartozó igényeket bíróság előtt saját nevében, saját igényként érvényesítheti a nyilvántartásba vett egyesület(...) Minthogy a beszedett jogdíjakkal felosztásukig sajátjaként rendelkezik, a perlési képességének biztosítása feltétlenül szükséges.”⁴⁹.

A „Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz”⁵⁰ szerint a „jogátruházás útján jogot szerzett személy és a közös jogkezelő szervezet egyaránt mint a 'szerzői jog más jogosultja' gyakorolhatja a jogokat. – Sztj. 106.§”.

„A szerzői jogi törvény magyarázata” pedig a következőket írja erről a kérdésről: „A közös jogkezelő szervezet a felhasználás engedélyezése és a jogdíjigények érvényesítése során nem megbízottként vagy jogutódként jár el. (...) A közös jogkezelő eljárásának jogi alapja, hogy e szervezet a 'szerzői jog más jogosultja'”⁵¹ „Az Sztj. a szerzői jogok és kötelezettségek alanyaként egységesen a „szerző” kifejezést használja. A[z] [106.§] (1) bekezdés jogtechnikai egyszerűsítés (...), 'szerző' alatt esetenként a nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezet is értendő az általa kezelt vagyoni jogok tekintetében.”⁵²

Megjegyezzük továbbá, hogy az Sztj. szövegéből is több ponton kikövetkeztethető, hogy a közös jogkezelő érvényesítheti a szerzői jog megsértésének következményeit.

Mint láttuk, az Sztj. szó szerint nem említi, hogy az Sztj. 94.§ (1) bekezdésének igényeit a közös jogkezelő is érvényesítheti, erre csak a „szerzői jog más jogosultja” kifejezés megfelelő értelmezése útján juthatunk el. Ezt az értelmezést azonban az Sztj. több szakasza sugallja, amelyek így közvetett érveként használhatók:

Az Sztj. 87. § (1) szerint „más szervezetnek történő díjfizetés, illetve más szervezettel történő megállapodás az érintett jogkezelési tevékenység tekintetében a nyilvántartásba vett egyesület és az érintett jogosultak irányában nem hatályos, és nem mentesít a szerzői jog megsértésének jogkövetkezményei alól”. (Kiemelés tőlem – TPB.) Az idézett jogszabályhely utolsó fordulata tehát kifejezetten is utal arra, hogy a közös jogkezelő szervezet érvényesítheti a szerzői jog megsértése következményeit, amelyeket – címéből is adódóan – az Sztj. XIII. fejezete (94-99.§) tartalmaz.

Az Sztj. 94.§ (3) az ideiglenes intézkedést igénylésére jogosult személyek körében említi a közös jogkezelő egyesületeket. Mivel a Pp. szerint csak a keresetlevél benyújtására jogosult személy nyújthat be ideiglenes intézkedés iránti kérelmet, az Sztj. szövege szerint a közös jogkezelő szervezet fél lehet „a szerzői jog megsértése miatt indított perekben”. Más szóval: az Sztj. nem szűkíti az igényjogosultságot a díjazás iránti igényekre, és ezt az is alátámasztja, hogy az ideiglenes intézkedésekről rendelkező bekezdés szintén a 94.§-ban található, így nyilván azonos igényekre vonatkozik.

Végül: az EU jogérvényesítési irányelve is úgy rendelkezik, hogy a közös jogkezelőket a többi jogosulttal azonos igényérvényesítési pozíció illeti meg.

Az Európai Unió 2004 tavaszán fogadta el a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről szóló, 2004/48/EK sz. irányelvét. Az irányelv átültetését Magyarország előreláthatólag 2005-ben fogja

⁴⁹ szerzők: Kiss Zoltán - Kolozsváry Kiss István - Kricsfalvi Anita - Rozgonyi Krisztina, KJK-Kerszöv Budapest, a továbbiakban: CompLex Kommentár. A 92.§-hoz fűzött magyarázat

⁵⁰ Szinger András – Tóth Péter Benjamin: Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz – Az EU-csatlakozástól hatályos szabályokkal, Novissima Kiadó, Budapest, 2004, 65.p.

⁵¹ Gyertyánfy (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata, 412. p.

⁵² Gyertyánfy (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata, 490-491.p.

elvégezni, de a témánk szempontjából fontos rendelkezését már most érdemes megvizsgálni.

Az 4. cikk (c) pontja alapján az irányelv által előírt intézkedések, eljárások és jogorvoslatok alkalmazását kérhetik többek között a „szellemi tulajdon közös jogkezelő testületei, amelyeket rendszeresen olyanként ismernek el, mint aki joggal képviseli szellemi tulajdonjogok tulajdonosait – olyan mértékben, ahogy ez megengedett és összhangban van az alkalmazandó jog előírásaival”

Bár e szabály utolsó fordulata némileg elrelativizálja a kijelentést, a norma mögött egyértelműen az a szándék látható, hogy az európai jogalkotó a közös jogkezelő szervezeteket a jogérvényesítés szempontjából a többi jogosulthoz képest nem kívánja diszkriminálni. Az ezt a pontot értelmező (18)-as preambulum szerint az említett testületek közé tartoznak különösen az „ilyen jogok kezeléséért felelős hivatásos szervezetek”.

Úgy véljük, hogy ez az irányelvi szabály nem új kívánalom, hanem pusztán a hátrányos megkülönböztetés általános tilalmának értelmezése a szerzői jog területén.

3.4. Az egyébként járó díjazás”, mint a jogsértéssel elért gazdagodás minimuma

Az 1969-es Sztj.-ben még kifejezetten is megtalálható „egyébként járó jogdíj”, mint szankció az új Sztj.-ben a „jogsértéssel elért gazdagodás” fogalma alá került besorolásra.

Úgy véljük, mind az Artisjus-MSAT ügyben hozott LB-döntés, mind az Artisjus-OTP ügyben hozott elsőfokú döntés azért nem adja meg a közös jogkezelőnek az (új számozás szerint) Sztj. 94.§ (1)-ben található igényeket, mert az a legalapvetőbb közös jogkezelői igény, hogy a jogszerű felhasználásokért *egyébként fizetendő díjat* a jogsértő köteles megfizetni, szöveg szerint nem szerepel ebben a felsorolásban.⁵³

Holott a szerzői jogi törvény miniszteri indokolása, valamint a hozzáférhető kommentárok is egyértelművé teszik, hogy a felhasználásért járó, meg nem fizetett jogdíjakat a szerzői jogi jogosultak az Sztj. 94.§ (1) e.) pont alapján érvényesítik, amely szerint a jogosultak követelhetik „a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését”.

Ezen gondolatmenetnek az az indoka, hogy a jogsértő felhasználás esetén a jogellenes felhasználó legalább a meg nem fizetett jogdíjjal „gazdagodott”, mivel azt a jogosult részére nem fizette meg „Az e) pont alkalmazásánál a jogsértéssel elért gazdagodás minimuma a jogszerű felhasználás esetén a szerzőt megillető szerzői díj összege”⁵⁴ Másutt: „objektív jogsértés esetén a szerző vagyoni igényének legelső határa az elmaradt jogdíj”.⁵⁵

A régi Sztj. 1997. július 1-je előtt nem tartalmazta a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítésének lehetőségét. 53.§-a (1) bekezdésében kimondta: „a mű jogosulatlan felhasználása esetén a szerzőt megilleti a jogszerű felhasználás fejében járó díj”. 1997. július 1-jén a már említett TRIPs megállapodás miatt került be az Sztj.-be⁵⁶ a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítésének lehetősége. A TRIPs 45. cikk (2) bekezdése rendelkezik ugyanis a „recovery of profits” (gazdagodás visszatérítése), mint a szerzői jog megsértése következményének bevezetéséről.

1999. szeptember 1-jéig az említett két rendelkezés együtt szerepelt a törvényben. Ezért – mint azt az

⁵³ Az Artisjus-OTP ügy elsőfokú bírósága ezt kifejezetten is kimondja: „a felhasználó (...) a Sztj. 42.§ (1) bekezdése folytán a felhasználási szerződések visszerhességén alapuló ellenszolgáltatást, azaz szerzői jogdíjat köteles teljesíteni, amely nem azonos a Sztj. 94.§ (1) bekezdésének e. pontja alapján érvényesíthető 'gazdagodás visszatérítésével'.”

⁵⁴ CompLex Kommentár, a 94.§-hoz fűzött magyarázatok

⁵⁵ Gyertyánfy (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata, 437.p.

⁵⁶ Régi Sztj. 52.§ (1) e.)

új Szjt. miniszteri indokolása is kimondja – „rendezni kellett a jogsértés esetén a szerzőt megillető díjazás és a gazdagodás megtérítésének viszonyát. A törvény a gazdagodás visszatérítése iránti igényt tartja fenn, ami szükségképpen legalább a szerzőt megillető díjazás megfizetését eredményezi”.⁵⁷

Tehát minden szerzői jogosult – így a közös jogkezelő is – jogsértés esetén az egyébként járó jogdíjat az Szjt. 94.§ (1) e. pont szerint „jogsértéssel elért gazdagodásként” érvényesíti bíróság előtt, s ennek minimuma az egyébként fizetendő jogdíj. Így amennyiben az az álláspont kerülne elfogadásra, hogy a 94.§ (1) bekezdésébe foglalt igényeket kizárólag szerző érvényesítheti (tehát közös jogkezelő szervezet nem), úgy a közös jogkezelő a részére jogdíjat nem fizető felhasználó ellen még pusztán az elmaradt jogdíj tekintetében sem tudna polgári peres eljárást indítani; ennek nemcsak a sok évtizedes bírói gyakorlat, de a logika is ellentmond.

3.5. A díjazás iránti igényeken kívüli igények közös jogkezelés esetén

Az Artisjus-MSAT-ügyben hozott ítélet hallgat arról, hogy a LB véleménye szerint a közös jogkezelésben érvényesülő vagyoni jogoknál díjazás iránti igényen túl más igény egyáltalán alkalmazható-e.

3.5.1.

Amennyiben a bíróság úgy vélné, hogy közös jogkezelés esetén a díjazás iránti igényen túl további igényekkel nem lehet élni, akkor ez a nemzetközi kötelezettségvállalásokkal ellentétes eredményre vezetne.

A szerzői jog a közös jogkezelésben érvényesített igényeket két csoportra osztja. A „díjigények” terén (ilyen például az Szjt. 20.§-ába foglalt, üres hanghordozók után járó jogdíj) a díjfizetés nem felhasználási engedély ellenértékéként jár. Ezzel szemben az „engedélyezési jogoknál” (ilyen például az Szjt. 24-25.§-ába foglalt, sugárzások engedélyezésének joga) a közös jogkezelő a szerzőtől megbízás útján kapott (vagy egyes esetekben a törvény által „elvont”) engedélyezési jogot gyakorolja. Ez lényege szerint a felhasználás engedélyezésének vagy megtiltásának jogát jelenti.⁵⁸

A nemzetközi egyezmények és az *acquis communautaire* adja meg azt a keretet, ami alapján egy felhasználási jog „lefokozható” pusztá díjigénnyé; a legtöbb esetben tehát a jogalkotónak nincs lehetősége arra, hogy egy kizárólagos engedélyezési jogot pusztá díjigénnyé tételje a törvényben. Egy konkrét példával élve: a nyilvános előadások engedélyezésének jogát a Berni Unió Egyezmény⁵⁹ a 11., illetve 11bis cikkében kizárólagos engedélyezési jogként tételezi, nem téve lehetővé annak ilyen mértékű joggyakorlási korlátozását.⁶⁰

Úgy véljük, hogy ha a bíróság a nyilvános előadások közös jogkezelésben történő érvényesítése esetén kizárólag a díjazás iránti igényt tekinti érvényesíthetőnek, azzal a kizárólagos engedélyezési jogot pusztá díjigénnyé változtatja, és így a nemzetközi jogba ütközően vonja meg a külföldi jogosultaktól a Berni Unió Egyezményben garantált nyilvános előadási engedélyezési jogot. Egy ilyen helyzetben a TRIPs megállapodás 9. és 64. cikke alapján Magyarország ellen a WTO vitarendezési fórumán eljárás lenne indítható.

⁵⁷ Szjt. miniszteri indokolása, magyarázat a 94-99.§-hoz.

⁵⁸ Ld. pl. az Infosoc. irányelv (2001/29/EK) szövegezését, amely az engedélyezési jogokat a felhasználás „engedélyezésének vagy megtiltásának kizárólagos jogaként” tételezi. Ezzel dogmatikailag azonos a magyar Szjt. fogalomhasználata, amely a „felhasználásra vagy a felhasználás engedélyezésére való kizárólagos jogról” szól, ami magában foglalja a megtiltás jogát is.

⁵⁹ 1975. évi 4. tvr. az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről

⁶⁰ A 2003. évi CII. törvény, amely módosította az Szjt.-t, éppen erre hivatkozva tette annak 25.§-ában és 28.§ (2)-ében normamódosítással is egyértelművé, hogy a nyilvános előadási és egyidejű továbbközvetítési jogok nem pusztán díjigények, hanem kizárólagos engedélyezési jogok.

Általánosabban: a közös jogkezelés eseteiben engedélyt kérni, illetve díjat fizetni nem a magánszemély szerzővel, hanem a közös jogkezelő szervezettel kötött szerződésben, illetve annak alapján szükséges. Az Sztj. 92.§ (1) bekezdése egyértelműen megmutatja, hogy az ARTISJUS a szerző helyett, de önálló jogosultként (saját nevében, saját igényeként) érvényesíti az igényeket. Ezért logikailag is szükségszerű, hogy ilyen esetben a szerzőket egyébként megillető igényérvényesítési lehetőségek a szerzők javára eljáró közös jogkezelő szervezeteket is megillessék. Egyébként a közös jogkezelés a szerzők olyan kizárólagos vagyoni jogai megsemmisítését jelentené, amelyeket az Sztj. és a Magyarországon kihirdetett nemzetközi egyezmények garantálnak.

Nemcsak az egyes engedélyezési jogok és gyakorlásuk tekintetében van azonban Magyarországnak nemzetközi jogból eredő kötelezettsége, hanem a jogérvényesítés tekintetében is. A többször említett TRIPs megállapodás írja elő, hogy a szellemi tulajdonjogok megsértése esetén minimálisan milyen jogérvényesítési eszközöket kell biztosítani a tagállamoknak. A TRIPs az igények érvényesítésére jogosult személyek megnevezése nélkül, általánosságban ezen jogok jogosultjainak adja meg ezeket a jogokat, tehát ha a közös jogkezelő bizonyos igényekkel nem élhet, azzal a TRIPs megsértését kockáztatná Magyarország.

Az egyenlő elbánást is sértené az egyedi és a közös jogérvényesítés közötti ilyen különbségtétel, különösen azokban az esetekben, ahol a jogosult – az Sztj. 91.§ (2) bekezdése alapján – a közös helyett az egyedi jogérvényesítést választhatja, és ilyenként a megállapítási, eltiltási igényei vitán felül alkalmazhatók.

3.5.2.

Amennyiben a bíróság úgy gondolná, hogy a közös jogkezelés eseteiben megmaradnak a díjazás iránti igényen túli igények is, de úgy véli, hogy ezeket a közös jogkezelő nem, csak az érintett jogosultak (szerzők, előadóművészek) egyenként gyakorolhatják, akkor ezek az igények a gyakorlatban teljességgel érvényesíthetetlené válnának.

A közös jogkezelés – fogalmából [Sztj. 85.§] adódóan – „egyedileg nem gyakorolható szerzői és szomszédos jogok érvényesítését” jelenti „a jogosultak által erre létrehozott szervezet útján”. Először arra érdemes felhívni a figyelmet, hogy az Sztj. ezen szakaszában nem utal arra, hogy a közös jogkezelés csak a díjazás iránti jog érvényesítését jelentené, hanem a teljes „szerzői és szomszédos jogok érvényesítéséről” szól.

Ezen túlmenően pedig nyilvánvaló, hogy azokban az esetekben, ahol a díjazás iránti igény nem érvényesíthető egyedileg, ott az egyedi jogosult képtelen lenne a 94.§ (1) szerinti többi igényével is élni. Hogy egy egyszerű példát hozzunk erre: a gépzenei nyilvános előadások esetén sok ezer jogosult műve, teljesítménye kerül felhasználásra, akik pont igényeik érvényesítése miatt bíztak meg közös jogkezelő szervezeteket jogaik gyakorlásával (és a magyar szerzői jogi törvény ezeket a megbízásokat terjeszti ki a 25.§-ában a megbízást nem adó jogosultakra is). Ezek már csak számosságuk miatt sem lennének képesek a közös jogkezelő által indított perhez csatlakozni, hogy eltiltási vagy megállapítási (stb.) igényüket érvényesítsék. Arról nem is szólva, hogy az ilyen zenefelhasználásnál a felhasznált művek köre pontosan nem állapítható meg (hiszen pl. a rádió tetszőleges állomásra hangolható, a CD-játszóba pedig bármelyik lemez behelyezhető). Vajon egy gépzenei felhasználással kapcsolatos ügyben hány bel- és külföldi szerzőt idézne meg a bíróság, akár a világ másik részéről, hogy a díjazás iránti igény mellett az eltiltási igény is érvényesíthető legyen?

Ilyen esetben tehát a megállapítási, eltiltási (stb.) igény is kizárólag közös jogkezelés útján érvényesíthető. A nemzetközi egyezmények nem csak azt várják el, hogy formailag megfelelő jogszabályok legyenek érvényben, hanem: „...a szerzői jogok védelmének a célja a szerzői jogok 'lehető leghatékonyabb és legegységesebb módon' való védelme⁶¹ (...). Több jog, különösen a

⁶¹ (BUE Preambulum, amelyet részben átvett a WCT; a TRIPs Megállapodás Preambuluma általánosságban megemlíti 'a szellemi tulajdonjogok hatékonyabb és megfelelőbb védelmének a szükségességét', valamint

nyilvános előadásokat és a műsorszórást érintő kisjogok tekintetében nyilvánvaló, hogy a gyakorlatban ezek egyáltalán nem gyakorolhatók egyénileg, nem is beszélve 'hatékony' egyéni joggyakorlásról.⁶²

Véleményünk szerint tehát a 3.5.1. pontban felvetett bírói értelmezés mellett a 3.5.2. szerinti értelmezés is ellentétes lenne a nemzetközi kötelezettségvállalásokkal, ami azt jelenti, hogy *a díjazás iránti igényeken túli igényeket is elérhetővé kell tenni a közös jogkezelő szervezetek számára.*

4. Javaslatok a jogalkotás számára

A fentiek alapján látható, hogy a közös jogkezelőt álláspontunk szerint a szerzővel azonos igényérvényesítési pozíció illeti meg a magyar törvény alapján. Az elemzett jogesetek azonban azt mutatják, hogy az olykor homályos jogszabályi megfogalmazások zavarják az egységes bírósági gyakorlat kialakítását.

A közös jogkezelés hatékonyságának növelése azonban egyre inkább létkérdés – éppen úgy a közös jogkezelők számára, mint az általuk képviselt jogosultak, sőt: az egész szerzői jogi gyakorlat számára.

Ezért úgy véljük, hogy érdemes lenne a feltárt bizonytalanságokat az Sztj. közelgő, jogérvényesítési szempontokat figyelembe vevő módosítása során a normaszövegben tisztázni. Az alábbiakban ehhez konkrét javaslatok találhatók.

4.1.

Azt javasoljuk, hogy *a közös jogkezelőket minden felhasználási típus esetén illesse meg a költségátalány intézménye.*

Az Sztj. jelenleg csak az „üres kazetta” és reprográfiai jogdíjak, illetve a nyilvános előadások területén „szankcionálja” költségátalánnyal az adatszolgáltatási kötelezettségét elmulasztó vagy szándékosan megszegő felhasználókat. (A költségátalány intézményének a lényege röviden a következő: a közös jogkezelő ellenőrző apparátusát azért kénytelen fenntartani, mert a felhasználók egy része önként nem jelenti be a műfelhasználás megkezdését, annak mértékét. Indokolt, hogy elsősorban ezek a felhasználók fedezzék az így okozott többletköltségeket.)

Az adatszolgáltatás, illetve a felhasználás megkezdése bejelentésének elmulasztása azonban nemcsak a zenei nyilvános előadás és kompenzációs jogdíj esetén rontja a közös jogkezelés költséghatékonyságát. Ezért azt javasoljuk, hogy *a közös jogkezelőket minden felhasználási típus esetén illesse meg a költségátalány intézménye.* Mivel ez a jogintézmény szankciós jellegű, az Sztj. XIII. fejezetében, a jogsértések következményei között kellene elhelyezni ezt a szabályt.

4.2.

Az Sztj. a jelenleginél egyértelműbben utaljon arra, hogy *minden szerzői és kapcsolódó jogi jogosult egyaránt élhet a szankciók teljes körével.*

Ennek talán a legkézenfekvőbb megoldása az lenne, hogy a 94.§ (1) bekezdésének bevezető mondatát egészítsen ki a jogalkotó, pl. a következőképpen:

„A szerző, a szerző jogutódja, valamint a szerző javára fellépő közös jogkezelő szervezet jogainak megsértése esetén - az eset körülményei szerint - a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:”

Ezzel a megoldással a kapcsolódó jogi visszautalás (Sztj. 99.§) is teljeskörűvé válna, és lefedné az elsődleges jogosultakon túl azok örököseit, a vagyoni jogokat átruházás útján megszerző személyeket (mint speciális jogutódokat), és a jogosultak javára fellépő közös jogkezelő szervezeteket.

'hatékony és megfelelő eszköz biztosítását a kereskedelmi kapcsolódású szellemi tulajdonjogok érvényesítésére'
⁶² Lewinski, Silke von: A szerzői jogok kötelező jogkezelésének magyar szabályai a nemzetközi jog és az európai jog tükrében, in: Jogtudományi Közlöny, 2004/7-8. sz., 251.p.

Ugyanakkor rendezni kellene a kapcsolódó vagyoni jogokat nem teljes egészében megszerző, hanem csak felhasználási engedélyt szerző személy igényérvényesítési jogállását. A jogalkotó döntése lehetne, hogy a szerzőkhöz hasonlóan nem adnak automatikusan fellépési jogosultságot számukra, vagy az ő esetükben szélesebb fellépési jogot biztosítanak.

4.3.

Az Szjt. tegye világossá, hogy a 94.§ (1) bekezdésének *jogkövetkezményei személyhez fűződő és vagyoni jogok megsértése esetén egyaránt alkalmazandók.*

Ez ismét a 94.§ (1) módosítását kívánná, pl. a következő módon: *„A szerző, a szerző jogutódja, valamint a szerző javára fellépő közös jogkezelő szervezet az őt megillető személyhez fűződő vagy vagyoni jogainak megsértése esetén - az eset körülményei szerint - a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:”.*

4.4.

A *„jogsértéssel elért gazdagodás”* tekintetében a miniszteri indokolásból kerüljön át a törvény szövegébe az az értelmezés, hogy ez az igény *legalább az egyébként járó díjazást jelenti.*

Mint említettük, ezen igény tekintetében a fellelhető kommentárok, és a törvény miniszteri indokolása is teljesen egybehangzó véleményt állít: a *„jogsértéssel elért gazdagodás”* legalább az egyébként járó díjazást jelenti – mindazokban az esetekben, ahol az összes körülmény ismeretében e második fogalom értelmezhető. (Vannak ugyanis olyan esetek, ahol a jogosult egyáltalán nem járult volna hozzá a felhasználáshoz, így nem is beszélhetünk *„jogszerű felhasználás fejében járó”* vagy *„egyébként járó”* díjazásról.) Márpedig a közös jogkezelésben ez mindenképpen értelmezhető, mert nem tilthatja meg a felhasználást, tehát a jogsértő felhasználásnál az *„egyébként járó díjazás”* könnyebben értelmezhető fogalom, mint a *„jogsértéssel elért gazdagodás”* dogmatikailag *„szép”* meghatározása.

A 4.2.-4.4. pontok szerinti javaslat megvalósulása esetén véleményünk szerint nem kerülne új elem szerzői jogunkba, hanem a jelenlegi szabályok értelmezése történne. Mint minden ilyen, értelmező jellegű törvénymódosításnál, itt is úgy lenne szükséges a módosítást végrehajtani, hogy a módosító törvény miniszteri indokolásában hangsúlyosan megjelenjen, hogy ez nem jelent tartalmi változást. Ellenkező esetben ugyanis az előző jogszabályi helyzet alapján zajló, nagy számú eljárásokban negatív előjelűvé válik a módosítás. A bíróság ugyanis az *„ellenkezőre következtetés”* elvét követve kijelentheti, hogy mivel ezek az elemek csak később kerültek kifejezetten alkalmazásra, a korábbi jogszabályba még nem lehet beleérteni őket.

Akármi legyen is a megoldás, sürgető szükség a közös jogkezelők igényérvényesítésének megerősítése, hiszen az egyes jogosultak – különösen a szerzők – fő jövedelemforrását jelentik ezek a jogdíjak, márpedig a mindennapi megélhetés, a folyamatos alkotótevékenység anyagi hátterének biztosítása nem várthat néhány évet magára.